

حفریات در سنگ‌نوشته

بقلم محترم محمد ابراهیم خان عضو
حفریات و موزیم کابل

در يك تپه که بمنتهای شمال مغرب کوه شیوکی واقع شده است ' یکی از آثار قدیمه از خاک مستور بوده این موضع از طرف مشرق به فربه سا کههای شیوکی و از طرف جنوب پیل سنگ نوشته نزدیک و در محاذی آب اهوگرو معبر تنگی سنگ نوشته واقع است در موسم بهار و تا بهستان هوای این موقع خیلی فرحناک و در زمستان مورد وزش هوای خیلی سرد میباشد.

موسیو کرل و موسیو مولی که در اوائل برج عقرب سنه ۱۳۱۴ جهت حفریات و ارد کابل گردیدند بعد از ملاحظه چند روز خودها این نقطه را جهت حفریات زیر نظر گرفته پیشنها دی بوزارت جلیله معارف تقدیم نمودند این پیشنها د طرف قبول افتاد، بعد از اینکه نسبت بحفریات این موضع از وزارت معارف حکم نامه حاصل نمودند بتاريخ ۱۶ برج عقرب اقدام بشروع حفریات آنجا نموده شد. چون این دو نفر اعضای هیئت حفریات فرانسه گمان مینمودند که در بن موضع يك معبد بودائی بزرگ باشکوهی خواهد بود بذوق تمام در اجرای عملیات اقدام نمودند لکن بعد از چند روز معلوم شد که موقع مذکور يك قلعه عسکری بوده در هنگام حفریات بعضی برجهای این قلعه از خاک منکشف میگردد. سنگ کاری آن مشابهن

بمعبد های بودائی داشت هیئت حفاری هنوز خیال میکردند که معبد بودائی است
لاکن سنگ کاری معبدهای بودائی خیلی با استحکام میباشد حال آنکه آثار سنگ
چینی دیوارهای این قلعه چندان مضبوط نیست .

اولاً سمت جنوب این قلعه تحت عملیات گرفته شد و این جانب بطور مثلث تعمیر
یافته و در سه زاویه این مثلث سه برج ساخته شد . در منتهای زاویه سمت جنوبی
قلعه يك برج بزرگ که قطر آن بیست و هشت و نیم فوت و در دوزاویه دیگر آن
دو برج خوردی ترتیب یافته که قطر آنها (۲۰ فوت - ۶ اینچ) بوده در ساختمان
آنها از روی مساحت فرقی دیده میشد با جمله در بین برجهای این قلعه خانه های
مربع و مستطیلی موجود است از ما بین خانه های دو برج متساوی آن پارچه های
ظروف سفار این شکسته از قبیل پارچه های ختم و کوزه و بعضی ظروف خورد مثل
گیلاسهای دهن فرسخ که کعب آنها خیلی کوچک و بعضی لونه ها و غیره نیز ظاهر
میکردید . حتی سه دانه خم که پور ثابت گرفته میشوند يك دانه آن از بین اطاق
يك برج و دو دانه دیگر آنها از سطح بین این سه برج بدست آمد و ضخامت
دیوارهای این حصه مختلف بود عموماً بالای سنگ کاری بخش خام ساخته شد .
وروی بیرونی دیوارهای قلعه با پلستر مرکیب از چونه و گل زرد و کاه مرتب
گردیده . و این پلستر مسطح نمیداد بلکه بطور مرتبه دار بوده برای تزیین روی
دیوار ساخته شده است و شاید برای حفاظت دیوارها از باران باشد ؛ يك قطعه
از طرز ساختمان آن رسم گردید تا خوب اندگان در تصور چگونگی آن متردد نکردند ؛
عرض این مرتبه ها ۹ اینچ و در حصص فوقانی برج بزرگ مراتب که در پلستر
روی آن ترتیب یافته زائده از ۹ اینچ میباشد . در بعض حصه های دیوار برجها
و غیر آن تیرکش ها نیز بوده ارتفاع دیوار درین موضع از یازده و نیم الی چهارفوت
باقی مانده معلوم است که این برجها دارای ارتفاع زیاد حتی دو یوشش بود شاید
منزل فوقانی آنها تیرکش های زیادی داشت چه در اطراف برج بزرگ آن بدون

از دو تیر کش تیر کش دیگر دیده نشد. و علاوه بر آن ارتفاع بازده و نیم فـت دیوار بر پوشش نالی آن دلالت میکند چه. اگر دارای دو منزل تحتانی و فوقانی نمی بود بعد از خرابی تقریباً دو هزار سال بازده و نیم فـت دیوار از خاک ظاهر نمیکردید. همان کل منزل دوم بود که این حصه را بطور يك تپه پوشانیده است در بین برج بزرگك بك داش چونه پزی ظاهر گردید که در کدام زمان ما بعد ساخته شده از آن کار گرفته میشد. نسبت بساختن این داش بك زاویه بین خانه برج مذکور خراب و بر هم شده بود و نسبتاً ظریف و سفالین نیز از اینجا کمتر بدست آمد و آنکه بدست آمد عاری از نقوش بود از آنها صرف نظر کردید.

از بعضی آثار هویدا گردید که از سقفهای برجهای مذکور بطور کنبه از خشت خام تعمیر یافته بود چه. آثار چوب و غیره از بین خالانشاهد نرسید. این قلعه از شمال مجنوب در از کشید و طول آن تقریباً ۲۵۲ فـت و عرض حصص جنوبی ۳۸ فـت و عرض سمت شمالی ۵۶ فـت بود و در بین حصه وسطی قلعه که زمین بدست داشت و تعمیر دیگر در آن منصوب نبود و حفریات اجرا نگردید. اطراف خارج دیوارها از خاک پاك کرده شد نقشه برداشته پیمایش کرده شود. اما سمت شمالی قلعه بعد از خرابی تعمیر اول بگذشت زمان مابعد يك تعمیر دیگر فقط که از خشت خام که اساس آن بر سنگ نهاده نبود بر خلاف تعمیر اول ساخته شده بود چنانچه برجهای که در محیط این سمت بود خانه های بین برجهای مذکور نیز بخش و گسل بر آورده شده بود. لاکن بدون بك برج زاویه شمال مغرب باقی دیوارها و برج های این سمت را استاد تعمیر خود گرفته بودند. یعنی دیوار خود را بالای بنیاد تعمیر سابقه برداشته بودند اما از اساس بین تعمیر صرف نظر کرده این خشت کاری را از دیوارهای خرابه تعمیر سابقه بقدر چهار و نیم فـت بلند برده شاید بطور يك صغه هموار نموده اند. بعد از بالا ی آن دیوارهای دیگر جهت اطرافها از همان خشت خام ساخته بودند لاکن موسیو کرل درین خام کاری فکر خورد را باخته بدون اجرای حفری نمود.

چنانچه اولاً میگویند است از طرف جنوب که بیست و محفوره و این بود حفرها بد
 سر کز این سمت از بالا بطور يك چاه عمیق نمود بعد از عمق سبزه ده و نیم فست در بین آن يك
 تپه آب سنگ از تعمیر سابق ظاهر گشت بعد از آن شرق و غرب اینچاه را بطور يك
 كوچه حفر نمود. عمق این كوچه هائیز مطابق چاه مذکور كنده شد چون در بنوقت مطابق
 نظریه بنده دو جای این كوچه را حفر نمودند دو خانه که بین هر دو خانه بذریعه این
 كوچه شق نموده شده بود منكشف گردید (اگر چه قبلاً بهمین صورت نظر به داده اعتنائی
 نمیدادم مگر در بین جا که بنواستند کار از پیش براند ایشا ترا بنظر به خود متماثل
 و موافق یافتیم) خلاصه اینکه این دو خانه دارای بیست و یکم فست طول و ۶ فست ۸ انج
 ضخامت دیوار که در بین این دو خانه واقع بود ۸ فست بود یعنی از عرض خانه ضخامت
 دیوار زیاد تر میباشد اگر چه نیمی این تعمیر بذریعه برف و باران عصرها سیلاب
 گشته باطراف تپه سر از بر شده گمان میرود که در بین حصه د و لك خشت که هر خشت
 بطول و عرض يك فست و سه انج و در ضخامت چهار انج میباشد بمصرف رسید. در
 دیوار یکی از این خانه ها يك سوراخ غیر مستقیم بطور تیر کشی تریب یافته در بین آن
 دو جای الحراف داشته این سوراخ تیر کشی نبود بلکه برای مخابره ساخته شده
 چونکه انجام آن بخانه دیگر رسیده بود و خانه دیگر آن در حفره ای اصولاً از هم
 ریخته و آزاری از آن نمانده بود و این دو خانه بجوار هم دیگر شرقاً و غرباً واقع بود
 و بجنوب هر دو خانه يك دیوار معتدله یافته یعنی راهی در بین هر دو خانه کشیده شده بود
 اما دیوار مقابل آن در هر دو معلوم نگردید و سطح خانه همچو ار اوسه فست بلندی داشت
 در بن تعمیر جد بددون این دو و اطاق دیگری آشف نگردید و از ظرف سفالین شکسته
 نیز چیزی بدست نیامد بغير از يك جام مسی که آنهم زنگار سخت تپه یل یافته بود
 که ضرب کدال يك طرف آن شکسته گرد بدحق بقوت دست هم پاشیده میشد و نیز در
 تز ديك جام مذکور يك پدیده زنگ زدۀ مسی نازك که روی آن نوشته و بعضی نقوش داشته
 که پوره فهمیده نمیشد و طرف دیگر عاری از نقش و خط بود از نشیبی طرف شرقی آن

ظاهر گشت . اغلب گمان میرود که از سطح کدام اطاق بود و باقی هر طرف که حفر کردید بدون از خشت خامک آری دیگر چیزی بنظر نخورد ، اما خارج دیوارهای قلعه تعمیر اولین چون از خاک تهی گردیدند تماماً قلعه مذکور دارای ۹ برج بود که ۳ برج اول الذکر بطرف جنوب قلعه و ۳ برج بطرف مشرق و یکدیگر بطرف غربی و دومی دیگر آن بزواياي شمال مشرق و شمال مغرب چنانچه در نقشه دیده میشود در زاویه های بیرونی برج شمال مشرق يك يك سنگ کاری قوسی بطور پستی جهت استحکام بر آورده شده و نیز در برج متصل آن يك پستی از هر دو طرف بغير طرز معمول تعمیر یافته که دور برج را کاملاً احاطه نموده . بلکه پیش روی برج بحالت اصلی بدون پستی میباشد . چنانچه رسم آن درین جانشان داده شده و این قلعه دارای يك دروازه و يك کلکین بوده . موضع دروازه آن در شمال قلعه بعرض $8 \frac{1}{2}$ فوت میباشد در بن جاضخامت دیوار قلعه $7 \frac{1}{4}$ فوت میباشد بخلاف اطراف دیگر آن که ۵ فوت ضخامت دارد و کلکین آن بطرف غربی متصل یکی از برجهای ثلاثه واقع است که عرض راه روحالیه آن ۴ فوت میباشد .

پارچه های ظروف سفالین که ازین محفوره ظاهر گردید بعد از وصل بعضی از آنها ساختمان خیلی قشنگی را دارا بودند ، علاوه بر طرز ساختمان آن بدوره که نزدیک بدین ظروف میباشد بعضی تصویر سر انسان و بعضی تصویر شیر و گلهای و غیره بود چنانچه بدور گردن يك کوزه چند تصویر سر انسان بود که از آن جمله دو از آن تصاویر در پارچه های که با هم وصل شده موجود میباشد لکن یکی از آنها خیلی مفشور و يك دیگر پوره مرئی میگردد و باقی آنها با وجود کوشش زیاد معلوم نکردند و بدور چاتی دیگر هم چنین تصاویر شیر بود که سه تصویر نیمه و باقی ۳ دیگر آن پوره و درست میباشد و بدور کوزه دیگر اشکال يك دسته گل که بدو طرف آنها دو مرغ کوچک رسم یافته . چیزیکه ازین محفوره بدست آمده همین اشیای نادره میباشد و علاوه بر آن چند دانه پیسه های مسی سکه هر مابوس که یکی از شاهان اخیر پونا ناپها بوده تقریباً دو هزار

سال قبل برین در کابل و نوأحی آن حکومت نموده اند میباشد و ظروف سفالین مذکور
 نیز ظروف زساخته یونانیستهار ایوره اشکار می سازد لهذا بخوبی معلوم می شود که این
 قلعه عسکری که به اطراف خود حاکم بود از بناها و تعمیرات دوره یونانی ها است
 و تعمیر ثانوی که وضعیت آن ذکر یافت نسبت بآن یک پیسه اغلب گمان میرود در اجمع
 بزمان حکومت هیاتله میباشد اما استناد صحیحی درین باب بدست نیست . اشکالیکه بدور
 ظروف سفالین منقوش میباشند اکثرآ در بین دایره های فرورفتگی نقش میباشند
 و اشکالیکه باهم شبیه اند متساوی بکدیگر میباشند . پس ظاهراست که هر شکل و نقش از آنها
 اولاً از سنگ و یا کدام مواد دیگر بطور مهر در آنها نقش گردیده و بعد از تیار نمودن
 ظروف بالای چرخ که ظروف بانها میرسید به پایه های مهرهای مذکور تا په شده و بعد
 خشک شدن در دایره چیده حرارت داده درست گرداند .

